

Beslut

efter kvalitetsgranskning av betygssättning på
högskoleförberedande program vid
Strömstad gymnasium i Strömstads kommun

Inledning

Skolinspektionen har med stöd i 26 kap. 19 § (2010:800) genomfört en kvalitetsgranskning av betygssättning på högskoleförberedande program. Syftet är att granska kvaliteten i betygssättningsprocessen med fokus på lärarnas arbete. Kvaliteten bedöms utifrån i vilken utsträckning lärarna gör en allsidig bedömning av elevernas kunskaper, baserat på ett brett och varierat underlag.

De övergripande frågeställningarna är:

1. I vilken utsträckning fångar läraren ett brett och varierat underlag som grund för betygssättning av elevens kunskaper?
2. I vilken utsträckning gör läraren en allsidig utvärdering av elevens kunskaper vid betygssättning?

För att besvara frågeställningarna granskas betygssättningen i svenska på högskoleförberedande program, med särskild inriktning på Svenska 3. Granskningen fokuserar på betygssättningen 2018 och berör 29 skolenheter med såväl enskilda som kommunala huvudmän. När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport.

Strömstad gymnasium, i Strömstad kommun, ingår i denna granskning. Skolinspektionen besökte Strömstad gymnasium den 6 november 2018. Besöket genomfördes av Marita Bergman och Olivia Öberg. Skolinspektionen har tagit del av dokumentation från skolan och genomfört intervjuer med elever, med fyra svensklärare och med rektorn.

Strömstad gymnasium skola är en kommunal gymnasieskola med cirka 450 elever. Enligt inkomna uppgifter från skolans rektor undervisar sex lärare i svenska. Under läsåret 2017-2018 hade två lärare ansvar för betygssättningen i Svenska 3. Innevarande läsår är två lärare vid skolan legitimerade och behöriga att undervisa i svenska i aktuella årskurser.

I detta beslut gör Skolinspektionen en samlad bedömning av det granskade området utifrån de övergripande frågeställningarna. Därefter följer en motivering till de utvecklingsområden som Skolinspektionen har identifierat inom ramen för granskningen.

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att lärarna samlar bedömningsunderlag som ger en bred och varierad bild av alla elevers kunskaper i förhållande till syfte, centralt innehåll, kunskapskrav och den undervisning som bedrivits.

Skolinspektionens granskning visar att lärarnas planering täcker centralt innehåll i Svenska 3 både avseende undervisning och bedömningstillfällen.

I intervjuer med lärarna och av dokumentation framkommer att lärarna utgår från ämnets syfte och kursens centrala innehåll i sin planering av undervisning och bedömningstillfällen. Av insänd dokumentation framkommer att undervisningen och bedömningstillfällen innehåller muntlig framställning, användning av presentations-tekniska hjälpmedel, läsning och arbete med skönlitterära och vetenskapliga texter, skriftlig framställning, litteraturvetenskapligt inriktad analys, litteraturvetenskapliga begrepp och verktyg och språkhistoria.

När det gäller ämnets syfte beskriver lärarna vikten av att ge eleverna rikliga möjligheter att utveckla sitt skrivande och läsning i ett sammanhang i undervisningen. I skriftliga uppgifter vill lärarna att eleverna i sitt skrivande ska arbeta processinriktat med uppgifter som innehåller olika moment som diskussion och olika slags skrivande. Alla delar ska sedan mynna ut i en examinationsuppgift som lämnas in i slutet av arbetsperioden. Denna period kan vara från fyra veckor till femton veckor beroende på lärare.

Lärarna uppger också att de önskar förbereda eleverna väl inför bedömningstillfällen för att ge eleverna goda möjligheter att lyckas. Ett exempel är att eleverna först tillsammans får analysera ett tal tillsammans med hjälp av de retoriska verktyg de lärt sig i undervisningen. Därefter gör eleverna en enskild skriftlig retorikanalys som sedan bedöms av läraren. Lärarna beskriver också att de ofta ger eleverna skriftliga och muntliga uppgifter som utgår från aktuella frågeställningar som exempelvis ett omdiskuterat tal som Nobels fredspristagare Malalas, för att vidga elevernas perspektiv om människors livsvillkor.

Skolinspektionens granskning visar att lärarna samlar in ett brett och varierat bedömningsunderlag.

Vid intervjuer med lärare och av insänd dokumentation framgår att lärarna samlar in ett brett underlag för bedömning av elevers kunskaper. Det framkommer att lärarna genomför 8-12 examinationer utöver det nationella provet och att bedömningsuppgifterna prövar flera kunskapskrav med syfte att ge eleverna flera möjligheter att prövas gentemot kunskapskraven flera gånger. Båda lärarnas planeringar utgår från hela kursplanen, men lärarna samplanerar inte. De examinationstillfällen som prövar de muntliga färdigheterna var under läsåret 2017/2018 tre olika slags tal samt ett boksamtal och en skriftlig bokrapport. Den skriftliga delen av kursen är till stor del inriktad på litteratur och examineras vid följande uppgifter: lyrikanalys, fördjupningsarbete, PM och en vetenskaplig rapport. Elevernas kunskaper utvärderas mot alla delar av kunskapskraven minst tre gånger med undantag för språkhistoria som examineras i form av ett prov.

Av insänd dokumentation och vid intervjuer med lärarna framkommer det att lärarna genomför bedömningstillfällen som ger ett varierat underlag för alla elevers kunskaper. Lärarna uppger att de eftersträvar en variation i examinationsuppgifterna. Redovisningar sker både enskilt och i grupp, muntligt och skriftligt. I litteraturdelen av kursen får eleverna till exempel välja mellan olika uppgifter och eleverna redovisar uppgifterna både muntligt vid bokseminarier samt skriftligt i en bokrapport och en diktanalys.

Skolinspektionen bedömer att lärarna utvärderar bedömningsunderlaget kontinuerligt.

Lärarna uppger vid intervju att de utvärderar elevernas resultat efter varje uppgift. Om bedömningstillfället inte fungerat reviderar lärarna examinationsuppgiften. För elever som har misslyckats vid en examination förekommer det att lärare ger en kompletterande uppgift i slutet av terminen, men oftast uppnår eleverna kunskapskraven eftersom dessa återkommer i flera uppgifter, uppger lärarna.

Skolinspektionen bedömer att lärarna inte i tillräcklig utsträckning gör en allsidig bedömning av elevens kunskaper i förhållande till kunskapskraven.

Granskningen visar att lärarna har former för att skaffa sig en överblick över elevernas underlag inför betygssättning. Det framkommer dock vid intervjuer med lärarna att de inte i tillräcklig utsträckning värderar bedömningsunderlagens tillförlitlighet som grund

för en allsidig bedömning. Vidare visar granskningen att elevers uppgifter och resultat av de nationella proven och lärarnas informella underlag inte värderas i samverkan med andra lärare före betygssättning.

Lärarna har former för att få en god överblick över samtliga underlag inför betygssättning. Vid intervju med lärare och av dokumentation framkommer det att elevers underlag för betygssättning samlas i digitala portfolios och att bedömningar av elevers enskilda uppgifter förs in i så kallade uppgiftsmatriser som är kopplade till kunskapskraven. Under kursens gång markerar läraren även elevens kunskapsutveckling i en kursmatris. Kursmatrisen används vid utvecklingssamtal två gånger varje läsår för att ge eleven en nulägesbild över dennes kunskapsutveckling.

Lärarna värderar inte bedömningsunderlagens tillförlitlighet och giltighet i tillräcklig utsträckning.

Vid intervju med lärare framkommer att lärarna arbetar processinriktat med formativ bedömning under den tid som eleven genomför sin skrivuppgift och att de sedan bedömer elevens slutresultat i förhållande till kunskapskraven. Enligt lärarna värderar de vilka bedömningsunderlag som ska väga tyngre vid betygssättning, dock görs det inte i samverkan med en annan lärare som undervisar i kursen Svenska 3. Det framkommer vid intervju med lärarna att de delar som eleverna jobbat mest med, det vetenskapliga skrivandet, får större betydelse vid sammanvägningen av samtliga uppgifter. En uppgift som prövar flera kunskapskrav kan ge ett högre betyg, uppger lärarna.

Vid intervjuer med lärarna framkommer att 15-20 procent av bedömningsunderlag för betygssättning är informella underlag som utgörs av anteckningar från lektioner om elevers aktivitet och engagemang. Av intervjuerna med lärarna framkommer att de inte har definierat vad som ingår i det informella underlaget och hur underlaget används.

Det framkommer vid intervju med lärare att det skiljer sig mellan lärare om de sätter bokstavsbedyg på enskilda uppgifter. De betyg som sätts kommuniceras inte till eleverna. Lärarna uppger att de gör en sammanvägd bedömning av allt betygssunderlag som finns inför betygssättning och att det är elevens bästa prestation under kursen som är avgörande för vilket betyg som eleven får. Vid intervju med eleverna framkommer det att de har kännedom om detta. När eleverna har fått en examinationsuppgift bedömd fyller läraren in elevens utveckling i förhållande till kunskapskraven i kursmatrisen.

Skillnader i resultat mellan könen och mellan resultat på nationella prov och slutbetyg

Av Skolverkets statistik framkommer att det finns könsrelaterade skillnader mellan nationella kursprov och kursbetyg. Resultaten av de nationella proven 2018 visade stor avvikelse mot kursbetyget både för kvinnor och män. Totalt hade 45 procent av eleverna ett högre kursbetyg än provbetyg på de nationella proven vårterminen 2018.¹ Av inskickade dokument framgår även att en större andel av kvinnor fick betygen A eller B (33 procent) än männen (10 procent). Lärarna uppger att det nationella provet, som enligt lärarna är en del av bedömningsunderlaget, väger tyngre än de uppgifter som eleverna presterat tidigare under kursen.

Av intervjuer med rektor och lärare framkommer att analyser av betygsresultat i svenska görs i slutet av terminen. Det framkommer också att det görs uppföljningar av betyg på

¹ Motsvarande för riket var 37 procent. Statistik från Skolverket (SIRIS)

skolnivå vad gäller skillnader mellan könen, dock ej specifikt i de olika kurserna i svenska. Dock framkommer det att lärarna inte känner till hur stor skillnaden är mellan elevernas slutbetyg och resultat på det nationella provet. Lärarna diskuterar inte möjliga orsaker till skillnaden och inte heller eventuella konsekvenser vid planering av undervisningen. Vid intervjun med lärarna beskrivs de kvinnliga elever som mera målinriktade och att de utsätter sig själva för press, vilket anges som en förklaring till att de kvinnliga elevernas kursbetyg är högre än männens.

Lärarna grundar sitt beslut om betyg på en helhetsbedömning av elevernas kunskaper vid kursens slut.

Lärarna uppger att de i slutet av kursen gör en helhetsbedömning av allt som eleven har presterat. Lärarna uppger också att om de är osäkra på om en elev har uppnått ett kunskapskrav så får eleven göra en extrauppgift.

Vid intervju med lärarna berättar lärarna att de gör olika vad gäller betygssättning av enskilda uppgifter. Betyg sätts på examinationer av exempelvis språkhistoria och retorikanalys. Lärarna markerar vilka kunskapskrav som eleverna har uppnått i varje enskild uppgift i en uppgiftsmatris. Uppgifterna kan pröva elevernas kunskaper i förhållande till flera kunskapskrav. Matrisen innehåller framåtsyftande lärarkommentarer om vad eleven har lyckats bra med och vad hen kan utveckla. Lärarna kommunicerar resultat på olika sätt till eleverna, och eleverna delges betyg på några enskilda uppgifter. Vid betygssättning går läraren igenom elevernas matriser och kontrollerar elevernas resultat i de olika examinationsuppgifter gentemot de kunskapskrav uppgifterna har omfattat. Därefter görs en sammanvägd bedömning där de också tittar på elevens progression.

Vid behov kan lärarna sambedöma en uppgift i ett annat ämne som exempelvis psykologi eller samhällskunskap för att få med en breddning av bedömningsunderlagen, förklarar lärarna.

Skolinspektionen bedömer att lärarna inte i tillräcklig utsträckning samarbetar inom svenskämnet för att utveckla en samsyn kring bedömning och betygssättning.

Vid intervjuer med lärare framkommer det att lärarna som undervisar i kursen Svenska 3 samverkar kring bedömning av de nationella proven men att samverkan sker i liten utsträckning kring planering och genomförande av examinationsuppgifter. Sambedömning av uppgifter sker systematiskt av de nationella proven och av enskilda uppgifter. Lärarna uppger att de planerar enskilt och att sambedömning av enskilda uppgifter oftast sker med lärare som också har eleven då läraren är osäker på sin bedömning.

Vid intervjuer med rektor och lärare framkommer att lärarna som undervisar i Svenska 3 samverkar vid bedömning av de nationella proven. För sambedömning av de nationella proven finns tre dagar avsatta. Lärarna uppger också att alla lärare i svenska är engagerade i bedömning av de nationella proven. Det framkommer dock att lärarna inte samverkar kring de sammanvägda bedömningarna av allt underlag inför betygssättning. Vid tiden för granskningen initierades en diskussion om allsidig utvärdering av elevers kunskaper av enskilda lärare.

Identifierade utvecklingsområden

I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen att ett utvecklingsarbete i första hand behöver inledas inom följande områden.

- **Rektorn behöver försäkra sig om att lärarna vid behov sambedömer såväl elevuppgifter som det samlade underlaget inför betygssättning, samt diskuterar hur olika underlag används i en allsidig helhetsbedömning med syftet att utveckla samsyn i betygssättningen**

Skolinspektionen bedömer att lärarna som undervisar i kursen Svenska 3 vid Strömstad gymnasium behöver utveckla sitt samarbete kring bedömning av elevernas kunskaper i förhållande till kunskapskraven i Svenska 3. I sambedömningen bör diskussioner om hur lärarna gör helhetsbedömningar inför betygssättning och hur kunskapskraven viktas i samband med betygssättning ingå.²

Av granskningen framgår att lärarna inte har gemensamma diskussioner eller sambedömer i samband med betygssättning vid kursens slut. Av insänd dokumentation och av intervjuer med lärare framkommer att lärarna som undervisar i kursen Svenska 3 behöver både planera och sambedöma elevernas uppgifter i större utsträckning. Det är även av vikt att lärare arbetar för samsyn såväl vad gäller bedömningen av enskilda bedömningsuppgifter som vid sammanvägning av olika underlag vid betygssättning vid kursens slut. Läraren ska vid betygssättning se till den samlade bilden av elevens samtliga bedömningsunderlag och inte göra sin bedömning utifrån enstaka underlag eller bästa prestation. För att åstadkomma likvärdighet i betygssättning där alla elever bedöms utifrån samma krav är det betydelsefullt att lärare synliggör om det finns olika tolkningar av kriterier och kravnivåer, hur underlagen viktas och vilken roll de nationella proven spelar vid betygssättningen.

Det framkommer också vid granskningen att lärarna använder en betydande del informella underlag, exempelvis anteckningar från lektioner, som används om läraren tvekar i betygssättningen. Skolinspektionen bedömer att lärarna behöver synliggöra hur det informella betygsunderlaget används som underlag för betygssättning. Vid betygssättningen är det viktigt att läraren jämför, analyserar och värderar bedömningsunderlaget på ett strukturerat och systematiskt sätt för att motverka att ogiltiga aspekter, som flit eller uppförande, oavsiktligt vägs in i elevens betyg eller att betyget baseras på en subjektiv eller intuitiv bild.³

- **Rektorn behöver försäkra sig om att svensklärarna i sin sambedömning analyserar skolans avvikelse mellan resultat på nationella prov och betyg i Svenska 3**

Skolinspektionen bedömer att lärarna i högre utsträckning behöver analysera och diskutera de skillnader som finns på skolenheten vad gäller slutbetyg och resultat på det nationella provet, liksom skillnader mellan kvinnor och män. Granskningen har visat att skillnaderna ligger över riksnittet. Det framkommer inte heller att lärarna jämför resultat på nationella prov med kursbetyg, utifrån syftet att de nationella proven ska stödja likvärdig betygssättning. Vidare framgår det inte heller att lärarna diskuterar helhetsbedömningar av elevers kunskaper utifrån ämnets syfte, kursens innehåll och kunskapskrav samt den undervisning som bedrivits.

² Skolverket (2018). Betyg och betygssättning. Skolverkets allmänna råd s. 21

³ Skolverket (2018). Betyg och betygssättning. Skolverkets allmänna råd s.33

De förklaringar till skillnader i resultat som nämnts ovan kan behöva analyseras vidare. En diskussion om tänkbara förklaringar kan till exempel också behöva föras utifrån undervisningens innehåll och utformning. Diskussioner kan med fördel också föras utifrån könsskillnader i resultat.

Enligt gymnasieförordningen syftar de nationella proven till att stödja betygssättningen.⁴ För att åstadkomma likvärdighet i betygssättning där alla elever bedöms utifrån samma krav är det betydelsefullt att lärare utvecklar kunskap om eventuella skillnader i bedömningar. Genom att analysera skillnader i resultat kan lärare synliggöra om det finns olika tolkningar av kriterier och kravnivåer, eller om det finns andra skäl. När lärare har olika uppfattningar om bedömningar kan diskussionerna ha som bäst förutsättningar att bli produktiva.⁵ Därför kan det vara verkningsfullt om lärarna vid sambedömning utgår från uppgifter/situationer där de gjort olika bedömningar, och fokuserar diskussionen till dessa exempel.

Uppföljning

Huvudmannen ska senast den 23 september 2019 redovisa till Skolinspektionen vilka åtgärder som vidtagits utifrån de identifierade utvecklingsområdena samt vilka effekter det haft för verksamheten.

Redogörelsen skickas via e-post, till *kvalitetsgranskningarsthlm@skolinspektionen.se*, eller per post till, Skolinspektionen, Box 23069, 104 35 Stockholm. Hänvisa till Skolinspektionens diarienummer för granskningen (dnr 400-2017:10213) i de handlingar som sänds in.

I ärendets slutliga handläggning har projektledare Karin Lindqvist deltagit.

På Skolinspektionens vägnar

X Gabriel Brandström

Beslutsfattande
Signerat av: Gabriel Brandström

X Marita Bergman

Föredragande
Signerat av: Marita Bergman

Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida:

<https://www.skolinspektionen.se/sv/Tillsyn--granskning/Kvalitetsgranskning/Skolinspektionen-granskar-kvaliteten/betygssattning-pa-hogskoleforberedande-gymnasieprogram--fokus-pa-svenska/>

⁴ Gymnasieförordningen 8 kap. 3§

⁵ Skolverket (2013). Sambedömning i skolan. Stödmaterial.

Bilaga: Författningsstöd

Skollagen (2010:800)

3 kap. 16 § 1-2 st.

Beslut om betyg

Betyg ska beslutas av den eller de lärare som bedriver undervisningen vid den tidpunkt när betyg ska sättas.

Om läraren eller lärarna inte är legitimerade, ska beslutet fattas tillsammans med en lärare som är legitimerad. Kan dessa inte enas ska betyget beslutas av den legitimerade läraren under förutsättning att han eller hon är behörig att undervisa i det ämne som betyget avser. I annat fall ska betyget beslutas av rektorn.

Gymnasieförordningen (2010:2039)

8 kap. 2 §

Kunskapskrav ska finnas för betygen A-E.

Kraven för betygen A, C och E ska precisera vilka kunskaper som krävs för respektive betyg. Kunskapskravet för betyget D innebär att kraven för E och till övervägande del för C är uppfyllda.

Kravet för betyget B innebär att även kraven för C och till övervägande del för A är uppfyllda.

8 kap. 3 §

Syftet med nationella prov är att stödja betygssättningen.

8 kap. 3 a §

Nationella prov ska användas i de kurser som anges i 3 b §.

När nationella prov används ska eleverna delta i alla delar av proven. Rektorn får besluta att en elev inte behöver delta i ett nationellt prov eller i någon eller några delar av ett sådant prov, om det finns särskilda skäl.

8 kap. 3 b §

Nationella prov ska användas i den högsta avslutande kursen på programmet och, i förekommande fall, inriktningen, i ämnena engelska, matematik och svenska eller svenska som andraspråk med undantag för kursen svenska 2 eller svenska som andraspråk 2.

Proven ska vara uppdelade i delprov som genomförs på vissa dagar eller under vissa perioder.

2011 års läroplan för gymnasieskolan, Lgy 11, (SKOLFS 2011:144)

Lgy 11, 1. Skolans värdegrund och uppgifter, Kunskaper och lärande

"Kunskap är inget entydigt begrepp. Kunskap kommer till uttryck i olika former - såsom fakta, förståelse, färdighet och förtrogenhet - som förutsätter och samspelar med varandra. Undervisningen får inte ensidigt betona den ena eller den andra kunskapsformen."

Lgy 11, 2. Övergripande mål och riktlinjer, 2.1 Kunskaper

I avsnittet uppställs ett antal riktlinjer och för läraren gäller att denne bl.a. ska

- se till att undervisningen till innehåll och uppläggning präglas av ett jämställdhetsperspektiv,
- samverka med andra lärare i arbetet med att nå utbildningsmålen,
- i undervisningen beakta resultat av utvecklingen inom ämnesområdet och för undervisningen relevant pedagogisk och annan forskning, och

Lgy 11, 2. Övergripande mål och riktlinjer, 2.5 Bedömning och betyg

I detta kapitel anges bland annat riktlinjer för läraren, exempelvis ska läraren redovisa för eleverna på vilka grunder betygssättning sker. Vidare anges att läraren vid betygssättningen ska

- utnyttja all tillgänglig information om elevens kunskaper i förhållande till de nationella kunskapskrav som finns för respektive kurs,
- beakta även sådana kunskaper som en elev har tillägnat sig på annat sätt än genom den aktuella undervisningen, och
- utifrån de nationella kunskapskrav som finns för respektive kurs allsidigt utvärdera varje elevs kunskaper.

Prop. 2009/10:165 *Den nya skollagen - för kunskap, valfrihet och trygghet*

"Betygssättning är beslut som typiskt sett har rättsverkan för eleven. Betygen kan ha en avgörande betydelse för elevens framtid, eftersom de har en direkt koppling till urvals- och behörighetsbestämmelser. Betygssättningen innebär därmed myndighetsutövning. Det är av stor vikt att elever ska känna att de har fått visa sina kunskaper och blivit rättvist bedömda. Att betygen måste vara rättvisa och likvärdiga är därför en självklarhet." (s.297)

"Betyg och bedömning är starkt förknippade med varandra. Bedömning behöver ständigt göras för att utvärdera hur lärandet sker mot uppställda mål och kunskapskrav. Den kunskapssyn som kommer till uttryck i läroplaner och andra styrdokument utgår ifrån att det sker en bedömning som grundar sig på observationer, samtal, elevarbeten, projekt- och grupparbeten samt enskilda uppgifter. Bedömningen syftar till att identifiera elevens kunskaper för att beskriva starka och svaga sidor och ge ett bra underlag för att planera elevens fortsatta utveckling. Betygen ska visa i vilken utsträckning eleven har uppnått de nationellt uppställda kunskapskraven och även visa kvaliteten i kunskaperna. Nationella ämnesprov och andra prov är därvid en del av bedömningsunderlaget." (s.298)